

Ro‘ziqulov Sherzodbek Maribjonovich

Andijon davlat pedagogika instituti,

Tarix fani o‘qituvchisi v. b. dotsenti

To‘xtamurodova Oydinoy Botirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti,

Pedagogika fakulteti, Boshlang‘ich ta‘lim

yo‘nalishi talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola O‘zbekiston Respublikasining milliy valyutasi — so‘mning muomalaga kiritilish jarayonlari, uning mamlakat iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlashdagi strategik ahamiyati va tarixiy zaruriyatiga bag‘ishlangan. Maqolada so‘mning joriy etilishi natijasida yuzaga kelgan iqtisodiy o‘zgarishlar, milliy moliya tizimining shakllanish bosqichlari hamda inflyatsiyani jilovlashdagi o‘rni tahliliy ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, milliy valyutaning tashqi iqtisodiy aloqalardagi roli, valyuta bozorini liberallashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning milliy iqtisodiyot barqarorligiga ta‘siri ilmiy jihatdan asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Milliy valyuta, so‘m, iqtisodiy suverenitet, pul-kredit siyosati, moliya tizimi, valyuta islohoti, liberallashtirish, iqtisodiy barqarorlik, konvertatsiya, Markaziy bank.*

Аннотация: *Данная научная статья посвящена процессам введения в обращение национальной валюты Республики Узбекистан — сума, ее стратегическому значению и исторической необходимости в обеспечении экономической независимости страны. В статье анализируются экономические изменения, вызванные введением сума, этапы формирования национальной финансовой системы и его роль в сдерживании инфляции. В работе также научно обоснована роль национальной валюты во внешнеэкономических отношениях, осуществляемые реформы по либерализации валютного рынка и их влияние на устойчивость национальной экономики.*

Ключевые слова: *национальная валюта, сум, экономический суверенитет, денежно-кредитная политика, финансовая система, валютная реформа, либерализация, экономическая стабильность, конвертируемость, Центральный банк.*

Abstract: *This scientific article is devoted to the processes of introducing the national currency of the Republic of Uzbekistan, the som, its strategic importance and historical necessity in ensuring the country's economic independence. The article provides an analytical review of the economic changes caused by the introduction of the som, the stages of formation of the national financial system, and its role in curbing inflation. The role of the national currency in foreign economic relations, the ongoing reforms to*

liberalize the currency market, and their impact on the stability of the national economy are also scientifically substantiated.

Keywords: *National currency, som, economic sovereignty, monetary policy, financial system, currency reform, liberalization, economic stability, convertibility, Central Bank.*

KIRISH

O‘zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kunlardanoq o‘zining mustaqil davlat qurilishini belgilab beruvchi siyosiy, huquqiy va iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga kirishgan. Har qanday suveren davlatning iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlovchi eng asosiy omillardan biri, shubhasiz, uning milliy valyutasidir. 1991-yilda siyosiy ozodlikka erishilgan bo‘lsa-da, iqtisodiyotning sobiq ittifoq pul tizimiga (rubl zonasi) bog‘liqligi mamlakatda mustaqil moliya-kredit siyosatini yuritishga jiddiy to‘sqinlik qilagan. Bu esa, o‘z navbatida, tashqi iqtisodiy bosimlar va boshqa respublikalardagi giperinflyatsiya ta‘siridan himoyalani uchun xususiy pul birligini yaratishni tarixiy zaruriyatga aylantirgan.⁴⁶

Shu maqsadda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga binoan, 1994-yil 1-iyuldan boshlab milliy valyuta — “so‘m” muomalaga kiritilgan. Ushbu tarixiy voqea mamlakatimiz iqtisodiy hayotida yangi davrni boshlab bergan. Milliy valyutaning joriy etilishi nafaqat to‘lov vositasini almashtirish, balki davlatning moliya tizimini tubdan isloh qilish, milliy xazinani shakllantirish va oltin-valyuta zaxiralarini mustaqil boshqarish imkonini yaratgan. Shu bilan birga, so‘mning muomalaga chiqishi xalqaro iqtisodiy maydonda O‘zbekistonning sub‘ekt sifatida tan olinishini, jahon moliya tashkilotlari bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqalar o‘rnatishini ta‘minlovchi muhim iqtisodiy vosita bo‘lib xizmat qilgan.⁴⁷

Mazkur jarayon ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni saqlash, inflyatsiya darajasini nazorat ostiga olish va ichki iste‘mol bozorini himoya qilishda hal qiluvchi rol o‘ynagan. Milliy valyuta orqali davlat o‘zining emission faoliyatini tartibga solish va xalqaro hisob-kitoblarni mustaqil amalga oshirish huquqiga ega bo‘lgan.

Ushbu ilmiy maqolada O‘zbekiston milliy valyutasi — so‘mning muomalaga kiritilish jarayonlari, uning o‘tgan yillar davomidagi evolyutsiyasi, iqtisodiyotni modernizatsiya qilishdagi ahamiyati hamda bugungi kunda valyuta bozorini liberallashtirish sharoitida so‘mning barqarorligini ta‘minlash masalalari atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, milliy valyutaning davlat iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlashdagi funksiyalari va uning kelajakdagi istiqbollari ilmiy nuqtayi nazardan ko‘rib chiqilgan.⁴⁸

ASOSIY QISM:

⁴⁶O‘zbekiston bank tizimini isloh qilish va erkinlashtirish boyicha qonunchilik hujjatlari to‘plami. T. “O‘zbekiston”

⁴⁷ .“O‘zbekiston Respublikasi Prizidenti” sayti

⁴⁸ Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. T.: “O‘zbekiston”

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

Ayni damda O‘zbekiston Respublikasida milliy pul birligimiz bo‘lgan so‘m davlatimizning yagona rasmiy to‘lov vositasi sanalib, iqtisodiy mustaqilligimiz nishonasi hisoblanadi. Mamlakatimizda milliy valyutaning muomalaga chiqarilishi davlat iqtisodiy strategiyasining muhim bosqichi edi. Bu jarayon chuqur siyosiy va iqtisodiy o‘zgarishlar bilan uzviy bog‘liqdir. Muomaladagi 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100, 200, 500, 1000, 5000 va 10000 so‘mlik qog‘oz pullarning barchasining yuz tomonida mamlakatimiz gerbi hamda qiymati, orqa tarafida esa Samarqanddagi Registon majmuasida joylashgan Sherdor madrasasining tasviri aks ettirilgan edi. 1, 3, 5, 10, 25 so‘mlik kupyuralar 120 x 61 mm, qolgan nominallar esa 144 x 69 mm hajmda ishlangan. Mazkur kupyuralar Angliyaning «Harrison & Sons Ltd» bosmaxonasida tayyorlangan. O‘zbekiston hududida hisob-kitoblarning barchasi faqat milliy valyuta – «so‘m» orqali amalga oshirilishini inobatga olib, aholiga 1994-yil 1-avgustgacha mavjud so‘m-kuponlarni jamg‘arma hisoblariga hech qanday cheklovlarsiz joylashtirish tavsiya etildi. Omonat kassalari tarmog‘iga ega «O‘zjamg‘armabank» hamda respublikamizdagi boshqa tijorat banklari 1994-yil 1-avgustdan e‘tiboran so‘m-kuponlarni omonatga qabul qilishni to‘xtatishdi. Odatda, o‘tish davrini boshdan kechirayotgan mamlakatlarda iqtisodiy islohotlar amalga oshirilayotganda aholi o‘rtasida ayrim tushunmovchiliklar yuzaga kelishi tabiiy jarayon.⁴⁹ Oradan ko‘p vaqt o‘tmay, ya‘ni yarim yildan so‘ng, valyutaning erkin konvertatsiya qilinishi bilan bog‘liq barcha jumboqlar barcha uchun birdek oydin va tushunarli bo‘lib qoladi. Iqtisodiy mustaqillikka bo‘lgan zarurat Sobiq Ittifoq barham topgach yanada kuchaydi, negaki sobiq ittifoqning yagona pul birligi – rubl hududdagi mustaqil bo‘lgan davlatlar uchun noqulay holatga kelib qolgandi. Sababi, iqtisodiy siyosat markaz tomonidan boshqarilardi. Muomaladagi ushbu so‘m kupyularining dizayni ham milliy qadriyatlarimizni o‘zida aks ettiradi. Xususan, pullardagi Amir Temur tasviri, Samarqandning tarixiy minoralarida uchraydigan naqshlar hamda qog‘oz pulning oq rangda ekani milliy o‘zligimizga xosdir. «O‘zjamg‘armabank» hamda mamlakatimizdagi boshqa tijorat banklari belgilangan sanagacha mijozlarning jamg‘arma hisobvaraqlaridagi operatsiyalarni faqatgina hisob-kitob cheklari, chek daftarchalari yoki omonatchilarning ko‘rsatmasiga binoan pul o‘tkazmalari orqali bajarsinlar. 1-sentabrdan e‘tiboran esa omonatchilarning istagiga ko‘ra mablag‘larni «so‘m» va «tiyin» ko‘rinishida tarqatsinlar. Milliy valyutani muomalaga kiritish tartibi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan tayyorlangan me‘yoriy hujjatlar tasdiqlansin. 1994-yilning 1-iyulidan boshlab mulkchilik shaklidan qat’i nazar, barcha xo‘jalik yurituvchi subyektlar uchun ish haqini to‘lashga ajratiladigan mablag‘larni davlat tomonidan tartibga solish joriy etilsin. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi o‘n kunlik muddat ichida ushbu jarayon uchun zarur yo‘riqnomalarni xo‘jalik subyektlariga yetkazsin. Qolaversa, tangalarimizda ham buyuk ajdodlarimizning siymolari tushirilgan. Shuningdek, har bir tanganing orqa tarafida uning qiymati zarb etilgan.⁵⁰

⁴⁹ Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). – T., «Fan va texnologiya» nashriyoti.

⁵⁰ www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasining rasmiy sayti.

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasi milliy valyutasi – so‘mning muomalaga kiritilishi mamlakatning iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlash yo‘lidagi tarixiy va strategik qadam bo‘ldi. Sobiq ittifoqning yagona pul birligi bo‘lgan rubldan voz kechib, o‘z milliy valyutamizga o‘tish iqtisodiy siyosatni mustaqil boshqarish, inflyatsiya jarayonlarini jilovlash va mamlakatning moliyaviy suverenitetini mustahkamlash uchun zamin yaratdi. So‘mning joriy etilishi jarayonida qabul qilingan me‘yoriy hujjatlar, aholi omonatlarini himoya qilish bo‘yicha ko‘rilgan choralar va dizaynda milliy qadriyatlarimizni (Amir Temur siymosi, tarixiy obidalar) aks ettirish, xalqimizning yangi davlatga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qildi. Tilla qoplangan kumush tangalar 1996 yilda — 50 so‘mlik Mustaqillikning 5 yilligiga atab, 100 so‘mlik pul Amir Temurning 660 yilligiga atab chiqarilgan. Albatta, ular keng muomalaga chiqmagan va numizmatlar kolleksiyasidan o‘rin olgan. 999 sifatdagi, 31,1 gramm sof oltindan 1997 yilda ishlab chiqarilgan cheklangan seriyadagi 100 so‘mlik tanga Amir Temurga atalgan. Garchi o‘tish davrida ayrim tushunmovchiliklar va qiyinchiliklar yuzaga kelgan bo‘lsa-da, bu islohotlar qisqa muddat ichida mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish va valyutaning erkin muomalasini yo‘lga qo‘yishda hal qiluvchi rol o‘ynadi. Bugungi kunda so‘m nafaqat to‘lov vositasi, balki davlatimiz iqtisodiy qudratining nishonasi sifatida ham qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston bank tizimini isloh qilish va erkinlashtirish bo‘yicha qonunchilik hujjatlari toplami. T. “O‘zbekiston”
2. “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti” sayti
3. Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. T.: “O‘zbekiston”
4. Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). – T., «Fan va texnologiya» nashriyoti.
5. www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasining rasmiy sayti.
6. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ // Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
7. Хайдаров В. IMPACT OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION ON THE DIGITAL ECONOMY // Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 163-174.